

A KGST III.2. téma keretében együttműködés folyik optimális tájszerkezetek kialakításának ökológiai megalapozására. A korábbi gyakorlat hagyományait folytatva (legutóbb a Krim-félszigeten 1982-ben szerveztek nyári iskolát) 1988 júniusában a koordináló CSTA Tájökológiai Intézete (České Budějovice központtal) szervezett tanfolyamot a Šumava-hegységben, melyre szép számban gyűltek össze résztvevők. A Szovjetunióból (Moszkva, Moldávia, Riga, Irkutszk) tizenegyen, az NDK-ból, ill. Lengyelországból ketten-ketten, Magyarországról pedig hatan (az MTA FKI-ból hárman, az ERTI-ből ketten, a KLTE-ről pedig egy kutató). A fogadó csehszlovák fél részéről hosszabb-rövidebb ideig mintegy harmincan vettek részt a nyári iskola munkájában.

Az elméleti-módszertani előadások keretében tekintélyes tudósgárda (G. HAASE, T. ALEKSZANDROVA, J. VEGYENYIN, A. CSERKASIN, GALAMBOS J. és mások) foglalta össze eddigi tájkatatási tapasztalatait, ill. helyi szakemberek ismertették a tájökölógiai iskolák csehszlovákiai megközelítéseit (J. POSPIŠIL, J. VAŇEK, M. MARTIS, M. GOTTLIEB, J. UNGERMAN, A. BUČEK, L. MIKLÓS). Számos előadás foglalkozott a nyári iskola idején közvetlenül tanulmányozott terület ágazati és komplex jellemzésével.

Csehszlovákia (128 ezer km², kb. 15 millió lakos) tíz elsőrendű közigazgatási egysége közül az egyik Dél-Csehország (Jihočeský kraj, 11 ezer km², 700 ezer lakos). Ennek egyik járása a prachaticai (Okrug Prachatice) 1378 km², 58 ezer lakos). Dél-Csehországban a századfordulóig szinte nem volt ipar, a szántóterület (rozsa, zab, len) nem éri el a 40%-ot, hagyományos ágazat az állattenyésztés (szarvasmarhatartás), a haltenyésztés és különösen a fakitermelés. A fejlődő gépipar mellett a feldolgozóipar a legfontosabb (élelmiszergyártás, bútór- és papíripár). Híres az évi 750 ezer hektoliter termelésű Budvar sörgyár és a KOH-I-NOOR írószergyár. A megye E-i részén kezdték meg a közelmúltban a 4000 Mwt teljesítményűre tervezett temelini atomerőmű építését.

A még ennél is kevésbé ipari jellegű prachaticai járás DNY-i részén (más közigazgatási egységekre is átterjedve) húzódik a variszkeszki hegységképződés során keletkezett, majd penneplenizálódott geológiai Šumava (Cseh-erdő). A harmadkortól kezdődően ismét kiemelkedett, erre az időre tehető a fő európai vízvázlat (a Duna, ill. az Elba vízgyűjtője) kialakulása. A terület középhegység jellegű, csekély magasságkülönbségekkel (átlagosan 800-900 m-rel) a tszf. és a legmagasabb csúcsok sem érik el a 1500 m-t).

A Šumava Tájvédelmi Körzet (Chránená krajinná oblast Šumava) 2530 km²-nyi területre terjed ki, ezen belül 1630 km²-t foglalnak el a szigorúan védett természeti értékek (vegyes erdők, az innen eredő folyók forrásvidékeinek tőzeglápjai, glaciális eredetű tavak, növényzeti reliktumok). A komplex hasznosítás megvalósítása céljából terv készül a Šumava Nemzeti Park kialakítására, szigorú funkcionális zónázással, amelyben a természetvédelmi szerep mellett az erdőgazdasági (a terület 58%-án) és rekreációs (egyidejűleg 100-150 ezer fő befogadásával számoló) tevékenység kapna hangsúlyt, utóbbi a téli sportokra, ill. a Vltava felduzzasztásával képződött tározón nyári vízisportra alapozott üdülés formájában. Gondokat jelent a mezőgazdasági területek (28% szántó, továbbá kaszálók, legelők, különösképpen a szennyező nagyüzemi állattartó telepek) optimális, környezetkímélő hasznosítása.

A hegyvidék gazdasági célú igénybevételére a népességi helyzet erősen rányomja bélyegét. A háborút követően 2,5 millió németet telepítettek ki csehszlovák területekről, így pl. a Šumavában az eredetileg 30 ezres lakosság az egynegyedére esett vissza, a népsűrűség jelenleg 10 fő/km², a hagyományos kézműipar gyakorlatilag megszűnt. A kellemes környezet láthatóan nem elegendő vonzerő az ország más területein élők számára. A körzet másik vonása a hadsereg jelenléte, amely a Šumava területének 11%-át birtokolja.

A nyári iskola második felében a résztvevők munkacsoportokban tevékenykedve az alábbi négy téma valamelyikét dolgozták fel:

- a népesség—gazdaság—természet kölcsönkapcsolatának vizsgálata a prachaticai járás területén;
- a természetben bekövetkezett negatív változások elemzése Zdikov település térségében;
- a mezőgazdaság hatása a természeti környezetre Nový Dvůr település térségében;
- a gazdasági tevékenység és a természetvédelem egységes társadalmi, ökológiai és gazdasági megközelítése,

valamint a tájtervezés és tájrendezés ökológiai elveinek érvényesítése a gyakorlatban.

A Šumava bemutatására több tanulmányi kirándulást szerveztek. Egy ökológiai séta során a nemzeti delegációk azonos útvonalon vették ki, s a versenyt - elsősorban az ERTI-s kollégáink szakmai hozzáértése jóvoltából - a magyarok nyerték.

A nyári iskola végeztével a magyar delegáció a következő értékelést adta a KGST III.2. téma keretében a Šumavában rendezett nyári iskoláról:

1. A nyári iskola rendkívül hasznosnak bizonyult:

- a) a résztvevők sokoldalúsága lehetőséget nyújtott az interdiszciplináris megközelítésre;
- b) az iskola - nemzetközi jellegénél fogva - tükrözte a nemzeti sajátosságokból adódó megközelítéseket.

2. A modellterület megválasztása szerencsés volt. A III.2. téma (Tájtervezés és -fejlesztés ökológiai alapjai) célkitűzéseinek megfelelően a szervezők olyan vidéket választottak, amelyen az ökoszisztémák a természeteshez közel állnak és az antropogén hatások mérsékeltek, így reális alapok kínálkoznak olyan fejlesztési stratégia kimunkálására és megvalósítására, amellyel lehetővé válik az itt fellelhető értékek megőrzése.

3. A nyári iskola tevékenységeinek (elméleti-módszertani beszámolók, a Šumava, valamint a tágabb környezet, Dél-Csehország megismeretére irányuló előadások, terepbejárások, tematikus feldolgozás - tájérté-

kelés, analízis és prognózis - munkacsoportokban, ideértve a kulturális programokat és a szabadidő eltöltését) arányai megfeleltek a célkitűzéseknek. Ugyanakkor a Šumavát bemutató előadásokban hiányoltuk a gazdasági szervezetre és mechanizmusra vonatkozó konkrét adatokat.

4. A munkacsoportok feladataiként felajánlott témakörök sokoldalúsága és felkészült konzultánsok segítő munkája minden résztvevő számára biztosította képzettségének hasznosítását és továbbfejlesztését a nyári iskola keretében. Az egyes elméleti-módszertani és gyakorlati megközelítések megismerése a személyes kontaktus (konzultációk, viták) révén hatékonyan érvényesült.

5. A zökenőmentes szervezés és a nemzetközi kollektíván belül kialakított konstruktív és baráti szellem egyaránt hozzájárult a nyári iskola eredményes munkájához.

BASSA LÁSZLÓ

Talajvédelmi szimpózium Coventry-ben

Az Egyesült Királyság geográfusait tömörítő szervezet (Institute of British Geographers) éves konferenciáját mindig más városban, más kutatóintézmény szervezésében rendezik. 1989-ben már másodszorra érte az a megütseltetés a Coventry Polytechnic főiskolát, hogy június 3-6. között otthon adhatott ennek a nagyszabású rendezvénynek, amelyre külföldi kutatókat is meghívtak. A konferencia témája ez alkalommal a környezetgazdálkodás volt, ennek jegyében került sor a különböző munkacsoportok ülészakaira.

Az ülészakok címei közül a legérdekesebbek a következők voltak: A változás motorja - az autópálya átszervezése; Kisebbségi csoportok szervezete és dinamikája a népességben; A rekreáció nemek szerinti megközelítésben; A személyi adózás politikai földrajza Nagy-Britanniában; Kolonializmus és fejlődés korunkban; A vidék népe; A személtelhelyezés problémái; Patriarchátus, rasszizmus és nacionalizmus; valamint még számos más, érdekesítő tárgy körben is hallhattunk előadásokat.

Az IBG konferenciához kapcsolódó egyik szimpóziumot a Brit Geomorfológiai Kutatócsoport (BGRG) és a Talaj- és Vízvédelmi Világszövetség (WASWC) közösen rendezték, „Talajerózió mezőgazdasági területeken” címmel. M. HAIGH, a WASWC európai elnöke felkérte KERTÉSZ Á.-ot és LÓCZY D.-t, hogy a magyarországi talajvédelem helyzetét bemutató előadással vegyenek részt a szimpóziumon.

Az első ülészak előadásai a talajvédelem szervezetével és a világ különböző országaiban alkalmazott eljárásaival foglalkoztak. M. HAIGH megnyitóját követően az előklő KERTÉSZ Á. az Ohioi Állami Egyetemről érkezett T.L. NAPIER-t szólította, számoljon be arról, hogyan válik az Egyesült Államokban a talajvédelem „szabadon választható” feladatból köteleessé. A hatalmas kukoricaföldeket ezután a vetítővászonon savanna legelőkké váltották fel, ugyanis a következő előadásban M.B. AMPHLETT, a wallingfordi Hidraulikai Kutatóintézet munkatársa a Malawiban folytatott állattenyésztés veszélyes következményeit taglalta.

LÓCZY D. (a KERTÉSZ Á.-mal és OLÁH I.-nal közösen írt előadásban) a szél és víz általi erózió Magyarországon tapasztalható veszélyeit, a talajvédelem jogi előírásait és gyakorlatát mutatta be, példaként külön kitérve a Komárom megyei helyzetre. A rövid ismertetés nagy sikert aratott, négyen tettek fel kérdést, ill. fűztek megjegyzést a hallottakhoz. A továbbiakban S. MORETTI (Firenzei Egyetem) egy toszkánai mintaterület talajfelszínének kérésedésével foglalkozott, M. DJOROVIC (Belgrádi Egyetem) a teraszozás talajvédő szerepét vizsgálta 17 éves megfigyeléssorozat tapasztalatai alapján, R.P.C. MORGAN professzor (Silsoe College) pedig áttekintette a talajpusztulás történetét Európában.

A második nap házigazdáinké volt a szó, brit geomorfológusok és pedológusok mutatták be - elsősorban dél-angliai példákön -, hogyan formálta át az erózió az angol táj képét a prehisztorikus és a történelmi időkben. J. BOARDMAN (Brighton Polytechnic) pedig a legutóbbi hat év eróziós katasztrófáinak krónikáját tárta elénk. Mintaterületén (Rottingdean község környéke) 1987-88 telén 240 m³/ha értéket ért el a talajpusztulás. Az angol kutatók ezután külföldön (Ausztráliában, Svédországban és Spanyolországban) folytatott eróziós méréseikről számoltak be.

A délutáni kirándulás a közeli Nuneaton melletti mesterséges tavakban mérhető üledék- és tápanyag felhalmozódás történetének rekonstruálásával és jelenlegi mértékének megbecslésével ismertetett meg bennünket. I. FOSTER és J. DEARING kutatásaikban a legkorszerűbb műszeres eljárásokat (pl. az üledékmozgás mágneses ill. izotópos nyomónkvetését) alkalmazzák. Az egyik tó erdei környezetben fekszik, a másik vízgyűjtőjét pedig - az ősi, ásott barázdák („ridge and furrow”) tanúsága szerint - a középkorban folyamatosan művelték. A „geográfikumot” munkájukban az üledék időben változó forrásterületeinek meghatározása jelenti.

A január 5-i első ülészakon éppen a terepen látott vizsgálatokhoz kapcsolódó anyagszállítási kérdésekről volt szó. Ekkor vált lehetővé a résztvevők számára, hogy szakmai vezetéssel megismerkedjenek Coventry középkori kolostoraival, templomaival és lakóházaival (azokkal, amelyek a II. világháborús bombatámadás után is megmaradtak).